

”Det är bra för barnen”

Utvärdering av Turebergs familjecentral

Ann Palm, FoU-Nordväst • Sara Andersson, Turebergs Familjecentral • Erika Ryttare, socionompraktikant FoU-Nordväst

Sollentuna maj 2005

SOLLENTUNA
KOMMUN

INNEHÅLL

Sammanfattning	3	
1. Verksamheterna vid Turebergs Familjecentral		
Inledning	5	
Öppen förskola	5	
Barnvårdscentralen	6	
Hera mödravård AB	7	
Föräldrainformation i form av temasamtal	8	
Verksamhet för flickor	8	
Råd och stöd till enskilda	8	
Anmälningar till socialtjänsten	9	
2. Besökarna på Turebergs familjecentral		
Besök på Familjecentralen	12	
Vilka är besökarna?	12	
Hur värderar besökarna verksamheten?	14	
Socionom Saras besökare	17	
Besökarna själva	18	
3. Observationer		
Socialt nätverk	19	
Integration	20	
Stöd och kunskap	21	
4. Gruppintervju med personal		
Metod och genomförande	23	
Drömbilden om ”vi” som familjecentral	23	
Många möten varje dag	24	
Analys och diskussion	26	
5. Gruppintervju med ledningsgruppen		
Metod och genomförande	27	
Att bygga vidare	27	
--- att hindra att det händer, innan det händer	28	
Dags att börja jobba nu!	29	
Slutkommentar	30	
6. Slutsatser och analys		32
Bilagor		
Bilaga 1. Metod		
Bilaga 2. Enkät till besökare		
Bilaga 3. Gruppintervjufrågor - personalgrupp		
Bilaga 4. Gruppintervjufrågor - ledningsgrupp		
Bilaga 5. Observationsprotokoll		

SAMMANFATTNING

Sara Andersson, Tureberg FC

Ann Palm, FoU-Nordväst

Syftet med Turebergs familjecentral är att i samverkan mellan olika yrkeskategorier erbjuda tjänster som främjar barns och föräldrars hälsa och välbefinnande. Familjecentralen inrättades i september 2003.

Verksamheten utvärderades våren 2005 i samarbete med FoU-Nordväst, som svarar för besöksenkät, observationsstudie och gruppintervjuer. Övriga delar har samordnaren för familjecentralen sammanställt under handledning från FoU-Nordväst. I fokus står det första hela verksamhetsåret, år 2004. Följande frågor har studerats :

- uppfyller familjecentralen de fastställda målen?
- vilken roll fyller familjecentralen i det förebyggande arbetet?
- leder sammanslagning av olika verksamheter till samverkan?

Familjecentralen har etablerat sig hos sin målgrupp. Öppna Förskolan utgör själva ramen för familjecentralen. I genomsnitt 80 besök per dag gjordes 2004 sammanlagt i de olika verksamheterna. Farhågan att det skulle vara svårt att attrahera delar av målgruppen har inte besannats, tvärtom.

Familjecentralen tycks väl uppnå verksamhetsmålen: bidra till integration mellan etniska och sociala grupper, skapa sociala nätverk och erbjuda lättillgängligt stöd

Jämförelser med familjecentralerna i Kallhäll och Upplands Väsby visar att öppen förskoleverksamhet kan bedrivas på många olika sätt. Öppna förskolan är familjecentralens ”hjärta”, där de väletablerade familjerna tar för sig på ett självklart sätt. För andra, till exempel de som inte talar svenska fullt ut, är personalens insats avgörande för att föräldrarna ska ta till sig av vad verksamheten har att ge. Personalens insatser är också avgörande för att kontakter mellan alla föräldrar skall knytas och vissa inte stängas ute från gemenskapen.

Familjecentralen har under 2004 lyckats nå utsatta familjer. Men jämförelsen med familjecentralerna i Kallhäll och Upplands Väsby antyder att antalet besök till socionom skulle kunna vara fler. Det handlar sannolikt om en etableringsfas. Socionomerna vid Turebergs familjecentral kan därmed successivt få allt fler uppdrag och kontakter med utsatta familjer.

Ett viktigt resultat är att familjecentralen tidigt fångar upp barn i behov av skydd och stöd från socialtjänsten. Jämfört med kommunens alla övriga förskolor och BVC/MVC, har Turebergs familjecentral gjort nästan hälften av alla barnavårdsanmälningar 2004 till socialtjänsten från dessa verksamheter i Sollentuna. Till exempel MVC eller BVC anmäler annars sällan sin oro för enskilda barn och familjer till socialtjänsten.

Som i alla öppna verksamheter finns risk att de resursstarka familjerna tar för sig mest. Men det är själva idén med öppna verksamheter och därför betydelsefullt att hålla fast vid tanken om primär- och universalprevention. Ska familjecentralen även fortsättningsvis nå de mest utsatta familjerna, måste arbetet med de utsatta familjerna ske parallellt med det primärpreventiva. Det avgörande är då all personals förmåga att identifiera de utsatta familjerna. Därför är samarbetet mellan yrkesgrupperna så centralt.

Utvärderingen visar att det i arbetsgruppen finns en önskan att bli ett ”kollektivt vi” men att man inte nått dit. Familjecentralen framstår egentligen inte som *en* organisation, utan flera som flyttat in under samma tak. Trots det rapporterar personalen att kontakterna mellan yrkesgrupperna egentligen inte utgör problem,. Tvärtom uppskattar de närheten till varandra och tillgängligheten för familjerna. När någon möter en familj som behöver något extra, är det lätt att ta kontakt med de andra yrkesgrupperna, mobilisera gemensamma resurser och möta behovet.

De initiala samverkansproblem som personal och ledningsgrupp identifierar handlar framförallt om olika yrkeskulturer och/eller –traditioner och att olika huvudmän delvis ger olika förutsättningar.

Både ledningsgrupp och personalgrupp är ense om att det trots detta finns potential att utveckla en ”vi-känsla” som stärker arbetsgruppen och gör att familjecentralens resurser kommer resurssvaga familjer till godo. Det är kanske inte solklart vad samverkan egentligen betyder för de olika samarbetsparterna. Men samtidigt är det viktigt att arbets- och ledningsgrupp fortsätter att bygga på det de redan börjat på. Risker är annars att arbetet stannar upp i oändliga diskussioner. Det är dags att börja jobba nu! – som en intervjuad i ledningsgruppen uttrycker det.

Kanske är det ändå så, att det är personalens lust till och glädje i att få arbeta på detta sätt, med nyfikenhet och en viss portion mod för att kunna gå utanför det redan kända, som är de viktigaste framgångsfaktorerna för att samarbetet i en familjecentral ska utvecklas på ett bra sätt. Den insikten tycks de som är knutna till Turebergs familjecentral vara på väg att erövra.

1. VERKSAMHETERNA VID TUREBERGS FAMILJECENTRAL

Sara Andersson, Tureberg FC

Inledning

Turebergs familjecentral startade i september 2003. Utvärderingen är genomförd under februari tom april månad 2005 och har fokus på familjecentralens första hela verksamhetsår, 2004. På familjecentralen finns följande verksamheter representerade: Hera mödravård, Sollentuna barnavårdscentral, öppen förskola och förebyggande socialtjänst.

Under 2004 arbetade totalt sju personer på familjecentralen. Socialtjänsten avsatte 30 timmar per vecka, familjepedagog 10 timmar och socionom/samordnare 20 timmar.

Familjecentralen mål är att:

- Erbjuder ett lättillgängligt stöd
- Stärker det sociala nätverket omkring familjerna
- Ökar integrationen mellan olika etniska och sociala grupper
- Vara ett kunskaps- och informationscentrum

Familjecentralen har sin lokal i kvarteret Traktören och upptagningsområdet är hela Tureberg vilket omfattar omkring 1000 barn i åldern 0-6 år vilka tillsammans med andelen gravida kvinnor i området utgör familjecentralens huvudsakliga målgrupp.

Familjecentralens ledning består av *styrgrupp* med förvaltningschefer från socialtjänsten och barn- och utbildningskansliet samt beställare från landstingets beställarkontor norr, samt *ledningsgrupp* med närmaste chefer för de verksamheter som finns på familjecentralen. Avtal mellan parterna reglerar verksamheten. Avtalet gäller till och med september 2005.

Utvärdering är planerad sedan starten och ett led i att ta ställning till om och hur ett nytt avtal ska ingås mellan berörda parter.

Öppen förskolan

Öppna förskolan har varit öppen 43 veckor under 2004. Omräknat i antal dagar blir det 205, eftersom man hållit stängt tio enstaka dagar på grund av planering och utbildning. Två förskollärare arbetar på heltid i verksamheten. De har semestertjänst. Öppetiderna har varierat mellan 35-32 timmar öppet per vecka.

Besökarna

Totalt antal besök under 2004 var 7126 barn och vuxna, i genomsnitt 35 besök per dag. Besökarna på öppna förskolan representerade en mängd olika språkgrupper. De vanligaste språken var svenska, arabiska och turkiska/kurdiska. Svenskarna utgjorde uppskattningsvis hälften av besökarna. Flera av de svensktalande besökarna var invandrare i den meningen att någon av deras föräldrar eller de själva är födda utanför Sverige. Andra språkgrupper som var representerade i mindre omfattning var: somaliska, urdu, spanska, persiska, kinesiska, japanska, engelska.

Varje dag besöktes öppna förskolan av föräldrar med två eller flera barn. Det vanligaste var dock att öppna förskolan besöktes av en förälder med ett barn i åldern 0-24 månader. Den vanligaste besökaren var en mamma med barn även om andelen pappor ökat stadigt i den här typen av verksamhet. Öppna förskolan besöktes varje dag av några pappor med barn.

Vid två tillfällen per vecka har öppna förskolan hållit öppet endast för barn som är 0-12 månader gamla och deras föräldrar. Denna verksamhet hade under år 2004, 662 besök, (ingår i totalsumman 7126 besök). I genomsnitt 15 besök per tillfälle. Denna verksamhet besöktes i huvudsak av föräldrar som har svenska som modersmål även om enstaka besökare kom från andra språkgrupper.

Jämförelser

Jämförelser har gjorts med intilliggande familjecentraler, Upplands Väsby och Kallhäll.

Upplands Väsby har en öppen förskola i kommunen. Därutöver bedriver Svenska kyrkan viss öppen förskoleverksamhet. Öppna förskolan har två förskollärare på heltid. Under 2004 hade man i genomsnitt 96 besökare/dag eller sammanlagt 15 600 besök.

Intresset att besöka öppna förskolan var och är så stort att samma föräldrar inte får komma alla dagar i veckan. Öppettiden var 26 timmar per vecka för ordinarie verksamhet och 3 timmar per vecka för riktad verksamhet.

Kallhälls öppna förskola som även den tillhör en familjecentral har en förskollärare anställd på 95 % uppehållstjänst. Öppna förskolan håller stängt 10 veckor på sommaren. Kallhäll som ligger i Järfälla kommun har drygt 10.000 invånare. Öppna förskolan har öppet 32 timmar per vecka och hade under 2004 totalt 5400 besök

Barnavårdscentralen

Barnavårdscentralen har funnits med i samarbetet på familjecentralen sedan starten. Två barnsjuksköterskor har varit verksamma där, en heltid och en 75 % tjänst. Varje sköterska har ett tilldelat upptagningsområde. Föräldrarna har möjlighet att fritt välja barnavårdscentral. Antalet barn som skrivits in har motsvarat bemanningen. Om alla aktuella barn i Tureberg skulle gå till familjecentralen, skulle ytterligare en sköterska behöva anställas.

Besök

Barnavårdscentralen har haft sammanlagt 3992 besök under 2004. Därutöver har sköterskorna gjort hembesök hos 110 barn och 1 barn har besökts på annan plats. 17 besök har krävt tolk. Barnavårdscentralen räknar vid besök endast barnet. För att jämföra antal besök på barnavårdscentralen med antalet besök på öppen förskola måste man dubblera siffran till 7984 besök.

Föräldrautbildning

52 av barnen födda 2003 är moderns första barn. De erbjuds regelmässigt att delta i föräldrautbildning. Av dessa har 33 barn deltagit i föräldrautbildning tillsammans med en eller båda sina föräldrar.

Föräldrautbildning har hållit vid 53 tillfällen med sammanlagt 272 besök. I dessa föräldrautbildningar har barn födda 2003 och 2004 deltagit.

Utländsk härkomst

119 inskrivna barn var födda 2004. Av dessa var 70 (59 %) barn av utländsk härkomst, det vill säga den ena eller båda föräldrarna är födda utomlands.

Inskrivna och övervakade

Totalt 697 barn födda 1998-2004 var 2004-12-31 inskrivna vid barnavårdscentralen. Av dessa övervakades 636 barn under 2004.

Hera Mödravård AB

Mödravården har funnits med i samarbetet på familjecentralen sedan starten. En barnmorska har arbetat på familjecentralen i genomsnitt fyra dagar per vecka. Under perioden januari-maj 2004 skrevs 15 gravida in, vilket är ett för litet antal för att verksamheten ska bära sig ekonomiskt. Sedan maj har dock en märkbar ökning skett i antalet inskrivna på familjecentralen i takt med att verksamheten blivit allt mer känd.

Besökare till mödravården på familjecentralen

Inskrivna	70 kvinnor
Efterkontroller	38
Preventivbesök	336
Spiralinsättningar	17
Utomlänspatienter	6
Cellprov	22
Graviditetstest	17

Totalt antal besök 2004: 1 300

Besöksstatistiken motsvarar vad som kan förväntas av en nyetablerad verksamhet. Gruppen hade en stor spridning vad gäller etnisk bakgrund, men tolk används sällan. Ett undantag är föräldrainformation i grupp som ges till paret när de väntar första barnet. Föräldrainformation har givits på olika språk t.ex. persiska, arabiska, bengali och turkiska.

De kvinnor/par som varit i behov av extra stöd har i flera fall remitterats till familjecentralens socionom.

Föräldrainformation i form av temasamtal

Under 2004 har föräldrainformation hållits i form av temasamtal vid 18 tillfällen. Ämnena har varierat men berört olika aspekter på föräldraskap.

Vid flertalet tillfällen har personal på familjecentralen fungerat som samtalsledare/informatör, men vid fem tillfällen har samtalsledare/informatör kommit utifrån. Dessa temasamtal har haft sammanlagt 60 besök. Genomsnittet är 3,3 deltagare per tillfälle. Välbesökt var tillfället då

ämnet var förskolan: köer, platser, regler med mera. Elva besökare deltog. Elva besökare deltog även när temat var: ”Att sätta gränser”.

Verksamhet för flickor

Under 2004 har kvällsverksamhet för flickor erbjudits en gång vecka i familjecentralens lokaler. Sammanlagt har 23 flickor deltagit i verksamheten. 9 har deltagit vid ett fåtal tillfällen. 15 har deltagit 5-22 gånger. Flickorna var i åldern 6-16 år. De yngsta barn, 3 stycken är småsyskon till flickor i gruppen. De äldre flickorna var i åldern 11-16 år. Gruppverksamheten har bedrivits vid sammanlagt 33 tillfällen under år 2004. I verksamheten har gjorts sammanlagt 219 besök. I genomsnitt 7 besök per grupptillfälle.

Ingen av flickorna har svenska som modersmål. Språkgrupperna var turkiska, kurdiska, rumänska, arabiska och persiska.

Råd och stöd till enskilda

Råd och stöd till enskilda har erbjudits av socionom och familjepedagog. Någon total avgränsning mellan dessa yrkeskategorier har varit svår att göra utom vad gäller råd och stöd i sociala frågor som varit arbetsuppgift endast för socionomen.

23 familjer/gravida har haft kontakt med socionom. 9 familjer har haft kontakt med familjepedagog.

Väg till socionomen:

- A) Hänvisning från annan personal på Familjecentralen, 13 familjer
- B) Rekommendation från annan personal på Familjecentralen, 8 familjer
- C) Själv tagit kontakt, 2 familjer

Orsak till kontakt:

- A) Föräldrars/gravidas kontakter med samhället och andra myndigheter – 7 familjer
 - Uppehållstillstånd, 4
 - Försäkringskassan, 1
 - Barnomsorg, 2
- B) Föräldrars/gravidas egna levnadsförhållanden – 7 familjer
 - Problem i parrelationen, 1
 - Psykisk ohälsa/instabilitet, 3
 - Separerade föräldrar som har problem med barnets umgänge med den andre föräldern, 3
- C) Sociala problem rörande, 9 familjer
 - Bostad
 - Arbete
 - Missbruk
 - Ekonomi
 - Kriminalitet

Sammanfattningsvis ganska jämt fördelat över de tre huvudkategorierna med tyngd på sociala problem och föräldrarnas egna livsproblem, som är närliggande och omfattar tillsammans 16 familjer.

Jämförelse med Upplands Väsby och Kallhälls familjecentraler

Kallhälls familjecentral har socionom 10 timmar/vecka. Hon tillhör socialtjänstens förebyggande enhet och arbetar inte med myndighetsutövning. Socionomen i Kallhäll har under 2004 haft kontakt med 36 familjer. Oklart hur många anmälningar som gjorts men ett tiotal familjer har hänvisats/lotsats till socialtjänstens myndighetsenhet. En del av socionomens arbetsuppgifter är att träffa par för faderskapsbekräftelse, cirka 40 par under 2004.

Familjecentralen i Upplands Väsby har en socionom på heltid som tillhör socialtjänstens resursgrupp. Hon arbetar inte med myndighetsutövning och tituleras kurator. Under 2004 remitterades totalt 76 nya familjer till kuratorn från mvc, bvc eller öppen förskola. 178 besök gjordes där utöver, av familjer som hade kontakt sedan tidigare. Anmälan till socialtjänsten har gjorts i två fall. Många familjer har själva önskat och varit i behov av insatser från socialtjänsten och kontakt har förmedlats tillsammans med familjen. Vanligen förekommande problem är kvinnor som utsätts för våld i hemmet och vuxna barn till missbrukare som inte tidigare fått något stöd.

Anmälningar till socialtjänsten

Anmälningsplikten för personal på familjecentralen är reglerad i socialtjänstlagen. All personal på familjecentralen har skyldighet att genast anmäla till socialtjänsten om de i tjänsten får veta något som kan innebära att socialtjänsten behöver ingripa till ett barns skydd. Den anmälningskyldige behöver inte förvissa sig om att socialtjänsten måste ingripa. Det är socialtjänstens skyldighet att utreda om barnet behöver insatser från socialtjänsten.

Tabell 1. Anmälningar till socialtjänsten från verksamheter för barn i ålder 0-6 år.

VERKSAMHET	ANTAL ANMÄLNINGAR år 2004
Tureberg familjecentral	4 anmälningar
Barnavårdscentral	1 anmälan
Mödravård	Ingen anmälan
Barnomsorg (alla förskolor i kommunen)	4 anmälningar
TOTALT, anmälningar offentliga organ	9 anmälningar

Nästan hälften av alla anmälningar 2004 från alla förskolor, mödra- och barnavårdscentraler i kommunen kommer från familjecentralen. En förklaring kan vara att familjecentralen ligger i ett utsatt område. Antalet anmälningar från BVC, MVC och förskola är få i Sollentuna liksom i landet i övrigt. För år 2003 var antalet anmälningar från dessa verksamheter totalt 9. Det finns skäl att anta att familjecentralen fyller en viktig uppgift att tidigt fånga upp dem som kan vara i behov av insatser från socialtjänsten.

Oro för barn som inte lett till anmälan

Familjecentralen mötte dagligen barn och föräldrar som behövde råd och stöd på olika områden, men socialtjänsten skyldighet att ingripa till skydd för barnet bedömdes inte vara tillämpligt. Oron för barn om inte lett till anmälan kan delas in enligt följande.

Problemområden

- Brister i samspel mellan förälder och barn
- Brister i anknytning mellan förälder och barn
- Brister i fysisk omvårdnad
- Understimulerade barn
- Dålig språkutveckling
- Överaktiva barn
- Barn med koncentrationssvårigheter
- Barn som av personal bedöms vara i behov av förskola men föräldern vill ha barnet hemma
- Oro för funktionsstörning, autism eller liknande

Åtgärder

- Ramen och den pedagogiska verksamheten på öppna förskolan, det vill säga den trygghet som en tydlig struktur ger och den stimulans barnen får i miljön och av aktiviteterna på öppna förskolan
- Samtal i personalgruppen om dessa barn och familjer
- Särskilt uppmärksamma dessa barn när de besöker öppna förskolan, framförallt av förskollärarna, familjepedagog, socionom. Familjerna kommer oplanerat eftersom det är en öppen verksamhet, men när barn med speciella behov kommer till verksamheten finns det en beredskap att ägna särskild tid åt dem.
- Samtal med föräldern när situationer uppstår, sker på öppna förskolan, framför allt av förskollärare, familjepedagog, socionom.
- BVC-sjuksköterskan har sett barnet på öppna förskolan och kan använda sig av den informationen när familjen besöker barnavårdscentralen för att t.ex. mer aktivt föreslå remiss till psykolog

Reflektioner

De ”åtgärder” som beskrivs ovan har inte varit systematiserade och dokumenterade. Genom utvärderingen har frågan uppkommit och det har blivit angeläget att titta i backspegeln för att se vilken roll familjecentralen kunnat fylla för dessa familjer.

Det är inte helt okomplicerat att se och uppmärksamma dessa barn i en verksamhet som inte helt är anpassad för detta. Familjecentralen är en verksamhet öppen för alla. Öppen förskola är avsedd för föräldrar och barn där föräldern har huvudansvaret för barnet under vistelsen. När det inte fungerar uppstår problem. Sekretessen mellan yrkeskategorierna ställer också till med problem.

Det är viktigt att värna om familjecentralen som en förebyggande verksamhet på en primär nivå, men där det också finns utrymme för dem som behöver mer. Många familjecentraler löser detta genom att skapa riktade verksamheter för olika problemgrupper. *Det har varit vår uppfattning på Turebergs familjecentral att detta inte alltid är en bra lösning, av olika skäl:*

Familjerna vill och behöver delta i den öppna verksamheten. Riktade verksamheter stjäl mycket resurser från det förebyggande arbetet på primär nivå. Om verksamheten blir för snäv missar man lätt någon man behöver nå. Dem som behöver något extra är inte alltid lätt att upptäcka och varierar över tid.

Att arbeta vidare med dessa frågor är ett viktigt utvecklingsområde. Hur och vad som görs behöver systematiseras och dokumenteras på ett tydligare sätt. Frågor om sekretessens hinder och möjligheter behöver diskuteras.

2. BESÖKARNA PÅ TUREBERGS FAMILJECENTRAL

Ann Palm, FoU-Nordväst & Erika Ryttare, socionompraktikant

Besök på Familjecentralen¹

Under februari månad 2005 besvarade besökarna på Öppna förskolan vid Turebergs familjecentral en enkät (se bilaga 2)² med frågor om familjecentralen. 64 besökare, varav 7 män, besvarade enkät. Samtliga har besökt Öppna förskolan mer än två gånger men även de andra verksamheterna inom familjecentralen.

Tabell 1 Besökare på Öppna Förskola, efter vilka andra funktioner de även besökt på Familjecentralen (n=64)

- även besökt:	antal	%
Mödravårdscentralen MVC	15	23 %
Barnavårdscentralen BVC	54	84 %
Socionom Sara	7	11 %

De flesta (84 %) av Öppna förskolans besökare har även besökt BVC. Mödravårdscentralen (MVC) öppnade sin mottagning senare än de andra verksamheterna på familjecentralen. Först under början av 2005 har föräldrarna börjat hitta hit, vilket förklarar att bara 23 % av de svarande rapporterar att de varit där. En av tio har besökt socionom Sara.

Vilka är besökarna?

Besökarna vid Öppna förskolan bor huvudsakligen i området som kallas Tureberg. Det består av sju så kallade 'nyckeltals-' eller FoB-områden, som används vid folk- och bostadsräkningar, områdesbeskrivningar, socialtjänstens områdesindelning med mera.³ För att i görligaste mån undersöka besökarnas socioekonomiska bakgrund, används denna områdesindelning. 'Socioekonomisk bakgrund' operationaliseras här som *bostädernas upplåtelseform*. Bostadsområdena delas in i två huvudområden: 'Turebergs Centrum' med angränsande områden samt 'övriga områden'. I Turebergs C finns uteslutande hyreshus, i övriga områden huvudsakligen villor och/eller bostadsrätter, som ägs av de boende.

Tablå 1. Från vilket bostadsområde besökarna kommer, efter delområde samt två huvudområden

Turebergs Centrum:		
Traktören /Malmvägen	24 personer	37 %
Angränsande områden	4 personer	6 %
	<i>28 personer</i>	<i>43 %</i>
Övriga områden:		
Töjnan	16 personer	25 %
Bagarby	9 personer	14 %
Edsviken	6 personer	9 %
Häggvik	3 personer	5 %
Edsberg	1 person	2 %
Skansen	1 person	2 %
	<i>36 personer</i>	<i>57 %</i>

¹ Metod och tillvägagångssätt redovisas i bilaga 1.

² Enkäten bygger på en tidigare enkät som vi fått via nätverket för familjecentraler.

³ Indelningen baserar sig på planområdesindelningen inom FoB/basområden i OmrådesDataBasen. Se vidare Region-och trafikplanekontoret vid Stockholms läns landsting www.rtk.sll.se

24 personer rapporterar att de bor i området Traktören/Malmvägen, där Turebergs familjecentral är belägen. Här består bostäderna uteslutande av flerfamiljshus med hyresrätter. Bostäderna i 'övriga områden' är alltså huvudsakligen bostadsrätter alternativt egnahem/villor. Sett till alla besökarna bor fler än hälften (57 %) i 'övriga områden'. Eftersom besökarna är bosatta på olika håll blir frågan hur de fått kännedom om Öppna förskolan. De svarande rapporterar att de fått reda på det via flera kanaler.

Tabell 2 Hur fått kännedom om Öppna förskolan? Antal utsagor (n=64)

	Antal	%
MVC/BVC	42	66 %
Annan förälder/granne	17	27 %
Kommunen	4	6 %
Tagit reda på själv	8	13 %
Totalt antal utsagor	71	100 %

De allra flesta besökarna, två tredjedelar, rapporterar att de fått kännedom om Öppna förskolan via MVC och/eller BVC. 17 personer (27 %) har fått höra om Öppna förskolan genom en annan förälder eller granne. En del besökare har fått information från någon på kommunen eller tagit reda på det själva.

Under undersökningsperioden identifierade förskolepersonalen 18 besökare (28 % av de som fyllt i enkät) som inte behärskar inte det svenska språket.⁴ Nästan hälften av dem (44%) rapporterar att de utöver Öppna förskolan besökt MVC. En avsevärd lägre andel svensktalande (15 %) rapporterar detsamma. Det vill säga, under 2004 var det inte lika vanligt att de svensktalande besökte MVC.⁵ Däremot rapporteras BVC lika välbesökt av båda grupper. En annan iakttagelse är att en tredjedel av besökarna som inte behärskar svenska språket även rapporterar att de har besökt Socionom Sara. Det är bara en person (2 %) av de svensktalande som anger detta.

En tredjedel av de som besvarat enkät, uppger att de besöker familjecentralen flera gånger i veckan, en tredjedel går dit en gång i veckan och lika många då och då. De som inte behärskar svenska säger sig besöka familjecentralen något mer sällan än de svensktalande. De rapporterar också oftare att de har med sig två barn eller fler till Öppna förskolan. Är det så, att de som inte talar svenska har längre väg till Familjecentralen, är det skälet till att de inte går dit riktigt lika ofta som de som talar svenska relativt obehindrat?

⁴ Dessa besökare fyllde i enkät med en extra fråga om de lärt sig mer svenska via besök på FC. Urvalet gjordes av personal på Öppna Förskolan, kriteriet var att personalen bedömde att dessa personer inte behärskar svenska språket på ett sådant sätt att de obehindrat kan göra sig förstådda eller själva förstå andra besökare. Denna grupp fick hjälp av personalen att förstå frågorna för att kunna besvara dem. Detta kan ha betydelse för validitet och generaliserbarhet men bedömdes vara det enda alternativet, till tolk eller att gruppen uteslöts..

⁵ Skillnaderna kan bero på i vilket område besökarna bor, om de är flyktingar/invandrare – när de anlät till kommunen bland andra faktorer. Skälet till att de svensktalande till en lägre andel besöker MVC under 2004 kan bero på just det faktum att denna MVC etablerats sent och att föräldrarna varit vana att gå till andra MVC.

Tabell 3. Svensktalande och de som *inte* behärskar det svenska språket till fullo efter bostadsområden.

Bostadsområde	-svensktalande		- ej helt svensktalande		Totalt	
	-antal	%	-antal	%	-antal	%
Turebergs C	14	30 %	14	78 %	28	44 %
Övr. områden	32	70 %	4	22 %	36	56 %
Totalt	46	72 %	18	28 %	64	100 %

Tre fjärdedelar (78 %) av besökarna som inte behärskar svenska språket anger att de bor i området Turebergs C. Nästan lika stor andel av de svensktalande besökarna (70 %) anger att de bor i 'övriga områden'. Det alltså inte det geografiska avståndet till Familjecentralen som tycks förhindra föräldrar som inte behärskar svenska språket att besöka FC lika frekvent som andra. Snarare kan det vara antalet små barn i familjen som hindrar dessa föräldrar att komma till förskolan.

Tabell 4. Antal barn per besökare uppdelat på ett barn respektive 2 barn eller fler, efter bostadsområden (n= 64).

Bostadsområde	-ett barn		- två barn eller fler		Totalt	
	-antal	%	-antal	%	-antal	%
Turebergs C	19	40	9	56	28	44 %
Övr. områden	29	60	7	44	36	56 %
Totalt	48	75	16	25	64	100 %

Besökarna som bor i Turebergs C rapporterar oftare att de har två barn eller fler jämfört med besökare från övriga områden. Det kan alltså vara så att antal barn är en faktor som förhindrar dem från att ta sig till Öppna förskolan och FC.

Studerar vi förhållandet mellan antal barn och föräldrarnas tillgång till det svenska språket, framgår att de med två eller fler barn inte behärskar svenska språket i samma utsträckning som andra. Men samtidigt är det att notera att det bara rör sex besökare/föräldrar, samt att detta sannolikt förändras över tid.

Hur värderar besökarna verksamheten?

Alla besökare som svarat på enkäten menar att det är bra att MVC, BVC, Öppna förskolan och Socionom Sara finns samlade under ett och samma tak. Alla anger även att de känner sig välkomna. Vad är det då som lockar föräldrarna att komma hit? Så gott som alla – med ett undantag när - uppger att de besöker Öppna förskolan för barnaktiviteterna och/eller att barnen ska få träffa andra barn. Föräldrarna anger också att de kommer till Öppna förskolan för att träffa andra föräldrar.

Frågan om varför besökarna kommer till Öppna förskolan har sex svarsalternativ, den svarande kan ange flera svar. De två första rör barnens aktiviteter och sysselsättning och ställer barnets behov i fokus. Svarsalternativ tre till sex sätter föräldrarnas behov främst – att

de kommer till Öppna förskolan för att träffa andra föräldrar, få information, stöd i föräldrarollen och/eller kunskap om barns behov.⁶

Tre fjärdedelar (75%) av de svarande anger att skälet till att de kommer till Öppna förskolan rör egna behov i föräldrarollen. Om vuxna ska kunna tala med varandra, är språkförståelse viktigt.

Tabell 4. Skäl till besök på Öppna förskolan, föräldrars behov av stöd i föräldrarollen, efter förtrogenhet med svenska språket, antal samt andel inom gruppen (n=64)

Motiv till besök	- svensktalande		- ej helt svensktalande		Totalt	
	-antal	%	-antal	%	-antal	%
- föräldrars behov	35	73 %	13	72 %	48	75 %
- ej föräldrars behov	11	24 %	5	28 %	16	25 %
Totalt	46	72 %	18	28 %	64	100 %

Det verkar inte som om orsakerna till att föräldrarnas motiv att besöka Öppna förskolan är beroende av deras förtrogenhet med språket. I detta sammanhang kan också nämnas att nästan tre fjärdedelar (13 av 18) av de besökare som inte behärskar svenska språket, rapporterar att de lär sig mer svenska på Öppna förskolan. Frågan är då, om det är någon skillnad beroende på var besökarna bor.

Tabell 5. Skäl till besök på Öppna förskolan, föräldrars behov av stöd i föräldrarollen, efter bostadsområde, antal samt andel inom gruppen (n=64)

Motiv till besök	Turebergs C/ang omr		Övriga bostadsomr.		Totalt	
	- antal	%	- antal	%	- antal	%
- föräldrars behov	18	64 %	30	83 %	48	75 %
- ej föräldrars behov	10	36 %	6	17 %	16	25 %
Totalt	28	44 %	36	56 %	64	100 %

Här visar det sig att föräldrar från områden där man äger sin bostad i högre utsträckning anger att de besöker Öppna förskolan för att tillgodose egna behov i föräldraskapet. Vi kan tolka det som att föräldrar som kommer från områden med bättre socioekonomiska förhållanden i högre utsträckning förmår att uttrycka och tillgodose sina egna behov i rollen som förälder.

Två tredjedelar (69 %) rapporterar att de besöker Öppna förskolan för att de själva träffar andra föräldrar där och mer än en tredjedel (39 %) umgås med föräldrar, som de träffat på Öppna förskolan. Det finns en 'kärntrupp' besökare, som besöker Öppna förskolan flera gånger i veckan och umgås med varandra annars också. Föräldrar som bor på i Turebergs C rapporterar oftare än de som bor i övriga områden att de umgås med föräldrar de lärt känna på Öppna förskolan.⁷

⁶ Svartalernativ 1 – 2 har gjorts om till en variabel kallad 'barnfokus', alternativ 3 – 6 till en som kallas 'föräldrafokus'

⁷ 13 (46 %) av de 28 föräldrar som bor i Turebergs Centrum och 12 (33 %) av de 36 föräldrar som bor i Övriga områden umgås med andra föräldrar som de har träffat på Öppna förskolan.

På en fråga om till vem eller vilka besökarna i första hand vänder sig till om de är oroliga över något som rör barnet, svarar två av fem (39%) att de vänder sig till Turebergs FC. Studerar vi svaren på denna fråga efter att besöken vid Öppna förskolan motiveras specifikt av att söka stöd i föräldrarollen, framkommer följande.

Tabell 6. Vem man tar kontakt med vid oro för barnet efter att söka stöd i föräldrarollen eller ej, antal samt andel inom gruppen (n=64)

Vid oro - tar i första hand kontakt med	Besöker <i>inte</i> FC för stöd i föräldraroll		Besöker FC för att få stöd i föräldraroll		Totalt	
	-antal	%	-antal	%	-antal	%
Akutmottagningen	8	20 %	2	9 %	10	16 %
Familjecentralen/FC	15	37 %	10	43 %	25	39 %
Vårdcentralen/VDC	7	17 %	5	22 %	12	19 %
Vänner och familj	9	22 %	1	4 %	10	16 %
Bortfall	2	4 %	5	22 %	7	11 %
Totalt	41	64 %	23	36 %	64	100 %

23 personer rapporterar att de besöker Öppna förskolan för att få stöd i föräldrarollen. 25 personer anger samtidigt att de i första hand vänder sig till FC om de är oroliga för sitt/sina barn. Men det är bara hälften av dem, 10 personer (16%), som anger både och.

Det mest intressanta är att de som vänder sig till FC för stöd, i mindre utsträckning anger att de vänder sig till vänner och/eller familj. Innebörden i detta kan vara att dessa besökare *inte har tillgång till* ett informellt socialt nätverk på samma sätt som andra besökare. Samtidigt anger de till en lägre andel att de vänder sig till akutmottagningen.

Resultatet indikerar möjligheten av att dessa föräldrar i högre utsträckning får stöd och hjälp via FC i stället för via informella nätverk – som de kanske inte har – och via akutbesök på närmaste sjukhus.

Vilken roll spelar förtrogenhet med svenska språket i fråga om till vem de svarande vänder sig om de är oroliga för barnen?

Tabell 7. Vem man i första hand tar kontakt med vid oro för barnet efter förtrogenhet med svenska språket, antal samt andel inom gruppen (n=64)

Vid oro - tar i första hand kontakt med	- svensktalande		- ej helt svensktalande		Totalt	
	-antal	%	-antal	%	-antal	%
Akutmottagningen	7	15 %	3	17 %	10	16 %
Familjecentralen/FC	19	41 %	6	33 %	25	39 %
Vårdcentralen/VDC	6	13 %	6	33 %	12	19 %
Vänner och familj	8	17 %	2	11 %	10	16 %
Bortfall	6	13 %	1	6 %	7	11 %
Totalt antal personer	46	72 %	18	28 %	64	100 %

Även om det handlar om små tal kan en del iakttagelser göras. Förtrogenhet med det svenska språket kan ha betydelse för vem besökarna anger att de vänder sig till om de är oroliga för barnen. Något högre andel av de som *inte* behärskar det svenska språket rapporterar att de i första hand vänder sig till VDC, till skillnad från de svensktalande. En annan skillnad är att en lägre andel rapporterar att de vänder sig till vänner och familj.

Socionom Saras besökare

Socionom Sara hade under 2004 ett tjugotal besökare. Var tionde som besvarat enkäten har haft kontakt med henne, de flesta kvinnor. Samtliga besöker BVC och/eller MVC utöver besöken på Öppna förskolan.

Som i stort sett alla andra besökare rapporterar de som har kontakt med Socionom Sara att de går till Öppna förskolan för att barnen ska få träffa andra barn och för barnaktiviteterna.

Tabell 8. Jämförelse av enkätsvar – besökare som haft kontakt med socionom samt övriga besökare efter ett antal variabler.

	Besök Soc:n (n=7)		Övriga (n=57)		Totalt (n=64)	
	antal	(%)	-antal	%	- antal	%
<i>Bor i Turebergs C</i>	4	(58 %)	24	42 %	28	44 %
<i>Svensktalande</i>	1	(14 %)	45	79 %	46	72 %
<i>Besök FC ≥ 2ggr/v</i>	1	(14 %)	22	39 %	23	36 %
<i>≥2 barn till FC</i>	5	(71 %)	11	19 %	16	25 %
<i>besök FC för stöd</i>	5	(71 %)	18	32 %	23	36 %
<i>Träffar andra föräldrar på FC</i>	3	(43 %)	41	72 %	44	69 %
<i>Umgås m föräldrar de träffar utanför FC</i>	3	(43 %)	22	39 %	25	39 %

Även om det bara handlar om sju personer som haft kontakt med socionom, kan en del iakttagelser göras. En högre andel av besökare hos Socionom Sara bor i Turebergs centrum än andra besökare. Det är bara en person som behärskar svenska språket, det vill säga en mycket lägre andel än bland övriga besökare. Denna grupp besöker inte familjecentralen lika ofta som andra. Men de har oftare med sig minst två barn till Öppna förskolan, jämfört med andra besökare.

En hög andel av de som har kontakt med socionom anger också att de går till Öppna förskolan för att få stöd i föräldrarollen, men bara någon enstaka vänder sig i första hand till FC om han/hon är orolig för barnen. Att träffa andra föräldrar anges inte lika ofta vara skäl till besök på Öppna förskolan som övriga besökare. Data antyder – utan att vi kan visa på att så är fallet – att dessa besökare kan vara mer socialt isolerade än andra besökare.

Besökarna själva

Sist i enkäten gavs de svarande möjlighet att själva skriva något. Svaren var översvallande positiva, vilket i och för sig inte är att förvåna vid denna typ av ”väntrumsenkät”. Totalt 42 utsagor om Turebergs familjecentral och Öppna förskola listades samt sorterades i fyra temata.

Fenomenet Öppna förskolan

- att det *finns* en familjecentral och Öppen förskola, samt de positiva upplevelserna av denna
Antal utsagor: 12 (29 %)

Stöd till föräldrarna

- om den hjälp och det stöd som besökaren upplever sig få på Öppna förskolan, med uttryck för tacksamhet och glädje.
Antal utsagor: 11 (26 %)

Personalen

- rör uttryckligen personalen; att de har ett stort engagemang, är kompetenta, snälla, trevliga, varma och att besökarna känner sig väl bemötta.
Antal utsagor: 11 (26 %)

Bra för barnen

- utsagor med fokus på barnens välmående och vad som är viktigt för små barn. Utsagorna handlar om att Öppna förskolan är bra för barnen; att barnen trivs, lär sig saker och får träffa andra barn, men även om de olika aktiviteter och leksaker som erbjuds.
Antal utsagor: 8 (19 %)

En besökare nämner att Öppna förskolan är bra för barnen när de inte finns plats på dagis, en annan skriver *”Många viktiga små möten som sår frön inför framtiden”*.

Via besökarnas egna noteringar i enkätformuläret framträder familjecentralens betydelse för dem. Här är några exempel på vad föräldrarna själva skrivit:

- *”Jag tycker att det är bra att barn och deras föräldrar kan ses och umgås tillsammans.”*
- *”När min kompis frågar säger jag - det är bra för barnen. Det finns olika leksaker, barnen trivs, får träffa andra barn och prata med dem.”*
- *”Jag vill säga det bra för barn och mig, barn kan lära sig och jag kan prata med någon”*
- *”Superkul med blandningen av barn och vuxna från olika kulturer. Otroligt engagemang från personalen.”*

Nästan samtliga 42 svar i enkätens öppna fråga handlar på något vis om att familjecentralen har en stödjande funktion – något som kan tolkas som uttryck för att de svarande uppfattar att familjecentralen erbjuder stöd och hjälp. Exempel på vad de svarade skriver återfinns nedan:

- ”Tacksam för all hjälp som vi får på öppna förskolan!”
- ”Underbar plats att kunna gå till när vi behöver komma hemifrån!”
- ”Personalen är väldigt trevliga, väldigt varma. Man känner sig verkligen välkommen.”
- ”Fantastisk inrättning. Ovärderlig hjälp och avlastning.”

3. OBSERVATIONER

Ann Palm, FoU-Nordväst & Erika Ryttare, socionompraktikant

Utvärderingen av Turebergs FC syftar till att undersöka om verksamhetsmålen kan sägas ha uppfyllts, helt eller till dels. Som ett led i det arbetet genomfördes deltagande, öppna observationer. Observatören vistades i Öppna förskolan till och från under februari månad 2005. Under två förmiddagar i slutet av februari och två eftermiddagar i början av mars genomfördes strukturerade observationer. Utvärderaren presenterades för samtliga besökare, som visste att de observerades, varför observationerna var öppna (Halvorsen, 1992).

Redovisningen nedan struktureras efter Turebergs familjecentrals fyra verksamhetsmål: att stärka det sociala nätverket runt familjerna, integration mellan olika etniska och sociala grupper, att familjecentralen skall erbjuda ett tillgängligt stöd samt vara ett kunskaps- och informationscentrum.

Socialt nätverk - samtal mellan föräldrar

Att stärka det *sociala nätverket* operationaliseras här som ’utbyte’ eller social interaktion mellan föräldrar, barn och personal och att utbytet kan stärka den enskilde besökarens nätverk..

Två mammor och en pappa sitter tillsammans med sina barn och en av förskollärarna och gör gipsavgjutningar av barnens händer och fötter. De samtalar, skrattar och ser ut att ha trevligt.

Samtal sker mellan besökarna, med andra föräldrar och med personal. Samtalen kretsar kring barnen och hur de utvecklas. Det talas om sömnproblem, sjukdomar, amning, smakportioner och vagnar. Tips utbyts. Ibland beklagar sig föräldrarna för varandra.

En mamma talar med en annan mamma om sin dotter, som hon tycker har förändrats, från att vara en medgörlig och glad flicka till att vara en som bara gnäller och gråter. Mamman säger att hon inte vet vad hon ska göra, att hon inte ’pallar’ gnället.

Sitter någon ensam?

En dag är det väldigt många besökare på Öppna förskolan. Då drar sig några föräldrar undan ett tag och sitter ensamma med eller utan sina barn. En annan dag är det väldigt få besökare och föräldrarna gör då saker ensamma med sina barn. Någon sitter ensam och matar sitt barn,

en annan sitter i målarrummet och pysslar. Det är en självvald ensamhet, tycks inte vara ett utanförskap. De besökare som observeras sitta helt ensamma, är besökare som inte behärskar svenska språket.

En mamma från Uganda sitter nedsjunken i en soffa och halvsover, medan hennes dotter springer runt i lokalerna.

Integration

Integration operationaliseras här som interaktionen mellan

- besökare, vuxna som barn, som behärskar respektive inte tillfullo behärskar det svenska språket
- besökare från *olika* socioekonomiska områden

Sker integration mellan föräldrar och barn på Öppna förskolan?

Det noteras stor etnisk mångfald på Öppna förskolan. Besökarna är både svensktalande och personer som är nyinflyttade och inte behärskar svenska ännu. Andra har utländsk bakgrund men har bott i Sverige i hela sitt liv och talar alldeles utmärkt svenska.

- Svensk mamma hälsar på syrianska föräldrar, hennes son och deras dotter uppmuntras av föräldrarna att leka med varandra

Det pågår samtal mellan nästan alla föräldrar, oavsett bakgrund. Alla, utan undantag, hälsar på varandra. Samtalen kretsar kring barnen. Även föräldrar som inte behärskar svenska språket försöker konversera med andra. Kommunikationen sker via barnen. Engelska används, men för besökare som inte kan engelska är det svårare. Dessa besökare är ändå delaktiga i gemenskapen via barnens lek.

- Brittisk mamma försöker tala med rysktalande mamma, vilket inte går särskilt bra. De gestikulerar istället, ler och båda hjälper till när barnen leker med varandra och åker rutschkana.

Några besökare som inte behärskar det svenska språket sitter en bit bort från övriga besökare, tittar rakt ut i rummet, sover eller talar i mobiltelefon. Det observeras även att en grupp svensktalande föräldrar sitter för sig själva i en ring på golvet och pratar med varandra. Deras sätt att forma samtalssituationen förhindrar andra att ta sig in i deras gemenskap, att bryta sig in i cirkeln.

Personalens inverkan

Personalen tar initiativ till sysselsättning: lek, sång- och sagostund, pyssel i målarrummet. Sysselsättningarna är frivilliga, men personalen försöker få med sig så många som möjligt. De sammanför besökarna och skapar möten mellan föräldrar och barn som annars inte träffas – ett integrationsarbete.

- Efter sångstunden sitter en svensk mamma och en turkisk mamma och samtalar i ett av rummen tillsammans med sina barn.

Personalen sammanför barn med olika bakgrund och får dem att hälsa på varandra och leka. Detsamma gör de med föräldrar till barn i samma ålder och/eller samma intressen.

- Förskolläraren bär en somalisk flicka till en svensk flicka och försöker få dem att leka. Hon sitter själv bredvid de små flickorna.

En besökare med utländsk bakgrund sitter ensam. En förskollärare slår sig ned och samtalar med föräldern. En annan dag, med många besökare, räcker tiden inte till det - bara till att ordna den schemalagda sångstunden och inspirera föräldern till att delta..

Stöd och kunskap

Stöd och kunskap rymmer det lättillgängliga stödet; både lokalens tillgänglighet och personalens stöd. *Stöd och kunskap* är även det utbyte av kunskap, som sker mellan föräldrar på familjecentralen utöver det som sker mellan föräldrar och personal.

För att familjecentralen skall kunna fylla en stödjande funktion krävs det framförallt att besökarna känner sig välkomna när de kommer dit och att de trivs.

Bemötande

Dörrarna är alltid öppna under Öppna förskolans öppettider. Personalen välkomnar varje besökare direkt i dörren eller hälsar inifrån köket, som ligger nära entrén. När föräldrar besöker Öppna förskolan första gången, introduceras de genom rundvisning och information om öppettider och verksamheter. Personalen kan namnet på i princip alla barn, bemötandet är personligt och varmt.

- Båda förskollärarna hälsar på pappan och sonen, med namn, BVC-sköterskan går förbi och hälsar, även hon med namn.

Förskollärarna småpratar med föräldrarna och hjälper till att parkera barnvagnarna:

Förskolläraren hälsar med namn och inleder samtal med mamman. Hon håller i dottern medan mamman går och parkerar den stora tvåsitsvagnen.

Vid ett tillfälle hälsar inte personalen på besökarna direkt när de anländer – vid detta tillfälle är det väldigt många besökare samtidigt som en förskollärare är sjuk.

- Det är fredagslunch och bara en förskollärare finns på plats, vilket gör att ett nytt föräldrapar inte direkt introduceras i verksamheten. Mamman sitter med barnet i soffan och pappan går runt i köket och hälsar för dem båda, eftersom hans fru inte behärskar svenska ännu. Inte förrän förskolläraren är färdig med den mat hon lagar hälsar hon ordentligt och visar familjen runt.

Vad finns att läsa?

Att erbjuda kunskap innebär också att via skriftligt material presentera sådant som kanske kräver eftertanke, reflektion och eller lugn och ro för att kunna ta in och bearbeta. Böcker i ett bibliotek är en väg – det som finns på FC är bland annat ”Mat och bak”, ”Första hjälpen”, ”Världens religioner” och ”Atlas om världen”.

En del broschyrer: *Kvinnojouren*, *Tvåspråkighet*, *Mat för spädbarn*, *Om ditt barn blir sjukt eller skadar sig*, *Om barn och deras tänder*, *Kvinnofrid* och *Råd till flerspråkiga familjer*.
Tidningar: Dagens tidning i form av *Metro* eller *City* samt tidningar som berör graviditet på olika sätt.

Läser någon? De gånger någon besökare har observerats läsa på Öppna förskolan, har det varit dagens tidning.

4. GRUPPINTERVJU MED PERSONAL VID TUREBERGS FAMILJECENTRAL JANUARI 2005

Ann Palm, FoU-Nordväst

Metod och genomförande

I avsikt att undersöka hur arbetsgruppen vid Turebergs familjecentral *beskriver sitt samarbete* genomfördes en strukturerad gruppintervju under en och en halv timme. Gruppintervjun leddes av FoU-Nordväst, Ann Palm, och anteckningar gjordes av Erika Ryttare, socionompraktikant.

Inledningsvis delades ett mindre frågeformulär ut med tre frågor, som besvarades av var och en. Därefter diskuterades deltagarnas svar på dessa i tur och ordning. Svaren skrevs ned på blädderblock och deltagarna ombads att diskutera sina svar samt rangordna vad de uppfattade som viktigast i fråga om sitt samarbete. De tre frågorna sammanställdes med utgångspunkt från att personalen på Turebergs familjecentral hade samarbetat under 8-18 månader, samt att de hösten 2004 hade genomfört en så kallad Framtidsverkstad i syfte att skapa goda förutsättningar för det kommande samarbetet. Sex personer deltog i gruppintervjun: en barnmorska, två barnavårdssjuksköterskor, två förskollärare samt en socionom, samordnare för verksamheten.

De frågor som ställdes var följande:

- När ni genomförde Framtidsverkstaden hösten 2004 – vad är det Du kommer ihåg *bäst* från de tillfället?
- När Du ser tillbaka på det *samarbete Du haft med de andra yrkesgrupperna* vid familjecentralen – vad har varit mest positivt? Rangordna!
- Vad har varit mindre positivt, svårt eller problematiskt – som Du ser det utifrån Ditt uppdrag, ansvar och Din roll? Rangordna!

Svaren registrerades således via nedtecknande på blädderblock och minnesanteckningar. Deltagarnas individuella, skriftliga svar samlades också in. Sammanställningen nedan bygger på dessa tre källor.⁸

Drömbilden: ”vi” som familjecentral

Syftet med att genomföra en så kallad framtidsverkstad hösten 2004 med de olika yrkesgrupperna vid familjecentralen var, att skapa goda förutsättningar inför det kommande samarbetet. Visserligen hade den öppna förskolan och dess verksamhet funnits några år, men sedan september 2003 har även de andra yrkesgruppsföreträdarna successivt installerats i lokalerna. Som en deltagare beskriver det – via övningar skulle de skapa ”drömbilden” av just *deras* familjecentral.

Vad hade då de anställda vid familjecentralen med sig från detta tillfälle ett halvår senare? Själva arbetssättet – de olika övningarna, att det var ett trevligt sätt att arbeta, att träffas och hinna prata med varandra – är något flera minns. Någon minns det som ”larviga lekar”.

⁸ Bandspelare användes men på grund av tekniskt missöde är bandet oanvändbart

Gruppen enas ändå om att det som faktiskt hände var att de då fick en känsla av ”att det här är vi” - det är vi som ska ha ett bra samarbete, bli en grupp som arbetar bra ihop.

Samtidigt som det blev tydligt vilka samarbetsparterna på familjecentralen skulle komma att vara, framstod också tydligt att den egentligen skulle komma att inrymma ganska separata verksamheter. Ett tema som växte fram ur diskussionen under gruppintervjun var - hur pass mycket handlar det om ett ”vi”? Hur har det blivit?

Å ena sidan menar gruppen att det är lätt att få kontakt, är lätt att *prata* med varandra. De ser sina olika verksamheter som en *kedja* – det finns någon att vända sig till, om en familj behöver något särskilt från en annan yrkesgrupp..

Gruppen formulerar det som att det gemensamma, som de från början tyckte sig kunna skönja, är ett ”vi så långt det går”, för de är ändå representanter för olika yrkesgrupper. Vi är en arbetsgrupp, ja, för vi äter lunch tillsammans i köket. Men kanske inte mer. Någon formulerar det som att familjecentralen är ramen, men sedan har de var sin ’tårtbit’. Det framgår också att det är förskolans verksamhet som i mångt och mycket ska ses som en betydelsefull del, den verksamhet som upprätthåller ramverket.

En reflektion som kan göras i samband med gruppens diskussioner är, att deltagarna uppfattar yrkesgrupperna på familjecentralen bildar ett ’villkorat’ eller snarare ett konstruerat ’vi’, det vill säga att det egentligen inte handlar om en arbetsgrupp med en naturlig, gemensam hemvist. Detta intryck förstärks när några nämner ett behov av att ”börja om” med samarbetet, att bli som en *familj*.

Många möten varje dag

Positiva erfarenheter och sådant som varit problematiskt

Studerar vi vad deltagarna individuellt anger som positiva erfarenheter av samarbetet respektive vad som upplevts som problematiskt, växer tre temata fram. Det första fokuserar kontakterna med familjerna, det andra rör arbetsgruppen och arbetsplatsen. Det tredje berör samarbetet med särskild betoning på de olika kompetenserna.

- Med familjen i centrum

Att personalen kommer familjerna närmre innebär att de tycker sig få en större överblick av vissa familjer - eller snarare inblick i dessa familjers livssituation. De tycker sig se ”lite mer” än vad som annars är fallet, både över tid och i olika situationer. De kan snabbt identifiera vilka familjer som behöver hjälp och ’vidarebefordrar’ familjer till den inom familjecentralen som bäst kan hantera problemen. Det är lätt att rådfråga varandra och det går snabbt generera hjälp till de familjer som behöver det. En annan aspekt är att barnvårdscentralen blir mer lättillgänglig för familjerna när den är lokaliserad till en familjecentral.

En mindre positiv sida av att det är så många familjer som besöker familjecentralen är, att det leder till korta, snabba kontakter och samtal mellan personal och föräldrar. Det innebär att det saknas ’tankerum’, tid för eftertanke och reflektion.

- Familjecentralen som arbetsplats och vi som arbetsgrupp

Personalgruppen menar att det är roligt att arbeta med och lära känna varandra, att det är lätt att nå varandra och de har ett bra samarbete. De tycker sig egentligen ha samma mål för

verksamheten och familjerna, även om varje yrkesgrupp har sina egna metoder för att uppnå det. Att arbeta på en familjecentral innebär också fördelar med att vara i en något större personalgrupp – man behöver inte alltid vara ensam ”först eller sist i huset”.

En av deltagarna frågar sig om man egentligen var införstådd med hur pass svårt det är att skapa ett samarbetsprojekt som en familjecentral. Yrkesgrupperna har olika yrkestraditioner och/eller kulturer, de inte bara arbetar på olika sätt utan strukturerar också sitt arbete olika. Ett yttryck för det, säger någon, är den annorlunda arbetsrytm som barnmorska och barnsjuksköterska har jämfört med förskolläraren – det är en ”sjuksköterskegrej”: att göra färdigt först, sedan ta paus. Det leder till att gruppen sällan har gemensamma raster – ”*Lunch, fika – alla kommer på olika tider*”(citat ur frågeformulär). Detta trots att de också hävdar att det är vid lunchbordet de konstituerar sig som en ’arbetsgrupp’, ett kollektivt ”vi”.

- De olika kompetenserna

Det är positivt att samarbeta när man har samma mål – barnets och familjens bästa - men olika metoder. Det är också av godo att det finns så pass många andra att rådfråga eller ”bolla” sina frågor med, med närhet till varandras kompetenser, till exempel vid oro för ett barn eller en familj. Det är roligt och lärorikt.

Men de olika yrkesgruppernas olika arbetskulturer och olikheter i yrkesrollerna ställer till problem. En sak är frågan om tystnadsplikt och sekretessbestämmelser, men det är egentligen inte det som framställs som det största problemet. Utan det är hur barnmorskornas och barnavårdssjuksköterskorna uppdrag är strukturerat, bland annat uttryckt via det så kallade basprogrammet. De har en annan rytm - med telefontider, läkarmottagning, vaccinationer och så vidare. Deras schema är låst på ett helt annat sätt än förskollärarnas och socionomernas. Det finns många ”måsten” som organisationen lägger på dessa yrkesgrupper. Samtidigt är de bärare av en yrkeskultur som handlar om göra färdigt det man håller på med, oavsett om annat pockar på uppmärksamhet – till exempel formella eller informella möten i familjecentralens arbetsgrupp.

Sammanfattning av gruppdiskussionen

Bland de mest positiva erfarenheterna av samarbetet anger gruppen som viktigast, att de kommit närmre familjerna som behöver hjälp, nära dem *på ett annat sätt* än de gör i den traditionella organisationen. Gruppen framhåller också större närhet till varandras kompetenser – att det är lätt att rådfråga och lära av varandra. Ett sådant exempel är när de samarbetat med olika temata, till exempel program som erbjuds föräldrarna att delta i.

Det som gruppen tar fram som problematiskt är tidsbristen, att varje funktion har en styrning från den egna huvudmannen som anger vad som måste göras. Starkast framstår det för de landstingsanställda, där det så kallade ”basprogrammet” styr deras mottagningar på ett sätt som de menar utesluter aktiviteter därutöver. De tycker sig ha för många barn. Till exempel skulle de gärna vilja ha mer tid att vistas ute i Öppna förskolan, tillsammans med förskollärarna och familjerna.

Men inte bara barnmorska och barnavårdssjuksköterskorna nämner att arbetsbelastningen utgör problem. Turebergs familjecentral har ett sort upptagningsområde med många besökare och högt arbetstempo. Detta trots att själva adressen – ”Malmvägen” – tidigare haft dåligt rykte. Men det tycks successivt ha fått allt mindre betydelse. Förskolelärarna framhåller också att deras arbetsinsatser lätt osynliggörs, genom att arbetet är mindre strukturerat kring specifika uppdrag – så som de landstingsanställdas är. Samtidigt är det kanske just deras

insatser som konstituerar själva familjecentralen – de som skapar ramen som sedan fylls med innehåll i form av verksamheter som är lättare att varsebli.

Analys och diskussion

Den samlade bilden som skapas av deltagarnas enskilda svar och gruppdiskussionen visar att Turebergs familjecentral inte är *en* organisation – det är flera som flyttat in under samma tak. Kontakterna mellan de olika yrkesgrupperna tycks emellertid inte vara problematisk – många svar och diskussionen visar att personalen uppskattar närheten till varandra och lättillgängligheten för familjerna till de olika funktionerna. Men är det fråga om samarbete?

Att gruppen inte uppfattar att de utgör ett gemensamt ”vi” är uppenbart, samtidigt som de inte tycks ha givit upp visionen att skapa något gemensamt tillsammans. Vid tillfället för gruppintervjun – januari 2004 – återaktualiserades frågan. Insikten framtidsverkstaden gav, om olikheterna mellan yrkesgrupperna och deras olika uppdrag, fanns på ett sätt kvar. Förskolan identifierades utgöra familjecentralens ramverk, men inom detta har var och en sin egen ”tårtbit”.

Trots att förskolan så att säga utgör ramen för familjecentralens verksamhet, så finns det en asymmetri mellan de olika funktionerna. Förskolans personal menar att deras arbete inte syns, trots att de gör så mycket och fyller en central funktion för familjecentralens övriga funktioner. Det sägs inte rakt ut och framgår inte heller av de individuella utsagorna att det skulle handla om en hierarkisk uppdelning, men frågan är om det inte är just det. Barnmorskor och barnsjuksköterskor har sina ”basprogram”, har sina rutiner och sin sjuksköterskekultur, men gör inget – eller kan inte göra - avkall på detta. Att inte ”göra klart” och avvika från den struktur de är vana att arbeta utifrån till förmån för någon gemensam aktivitet som inte är formaliserad, ryms inte. En administrativ rutin – basprogrammet – som skapats för att garantera att varje enskilt barns utveckling följs upp tycks överskugga allt annat.

Ser vi till olika teorier om vad begreppet *samarbete* innebär, är det personalen på Turebergs familjecentral beskriver är en form av koordination – enkel, additiv samordning. Innehållsligt liknar det en traditionellt arbetsmodell med procedurförfarande – alla gör i stort sett det de brukar göra utifrån de regelverk de normalt arbetar efter, kanske mest av historiska skäl. Olika familjer kan remitteras till en annan yrkesgrupp, men det är inte fråga om några gemensamma arbetsinsatser (se bland annat Boklund, 1995).

Detta resultat är på inget sätt ovanligt eller ens anmärkningsvärt, tvärtom. Den samordningsansvariga nämner under gruppdiskussionen att det krävs mer engagemang av

personal som arbetar på en familjecentral jämfört med vanlig verksamhet. Det är mer komplext, mer krävande. Den fråga som vi bör ställa oss är – vad var förväntningarna, vad var avsikten? Fanns det andra visioner och i så fall vilka mått och steg togs för att uppnå dessa?

5. GRUPPINTERVJU MED LEDNINGSGRUPPEN VID TUREBERGS FAMILJECENTRAL VÅREN 2005

Ann Palm, FoU-Nordväst

Metod och genomförande

Ledningsgruppen för Turebergs familjecentral intervjuades på samma sätt som personalgruppen. Denna delstudie syftar till att undersöka hur ledningsgruppen uppfattar uppdraget och om hur de ser på samarbetet. Avsikten är alltså att studera hur de från sitt ledningsuppdrag ser på verksamheten. Också denna studie gjordes med strukturerad gruppintervju under en och en halv timme. Gruppintervjun leddes av FoU-Nordväst, Ann Palm, med ett mindre frågeformulär med tre frågor, som besvarades av var och en. Deltagarnas svar skrevs ned på blädderblock och diskuterades samt rangordnades efter vad de uppfattade som viktigast

Fem personer deltog i gruppintervjun: företrädare för kommunens barn- och utbildningskansli, skolförvaltningen, chef för den privata mödravården, chefen för landstinget barnavård samt den samordningsansvariga vid Turebergs familjecentral. Följande frågor ställdes:

1. Från Ditt perspektiv sett – vad är det *viktigaste målet* med Turebergs familjecentrum?
Det *näst viktigaste*?
2. Vilka är *medlen* för att familjecentrum ska kunna uppfylla de målen - det viktigaste och det näst viktigaste?
3. Finns det *några hinder* för att familjecentralen ska kunna uppnå de målen?
4. Utan att ta hänsyn till olika huvudmän och organisationer med mera – skulle Du vilja utforma arbetet på Turebergs familjecentral på något specifikt sätt? Om ja - specificera med en eller ett par punkter helt kort!

Svaren registrerades således via blädderblock och bandupptagning. Deltagarnas individuella, skriftliga svar samlades också in. Sammanställningen bygger på dessa källor. Materialet har bearbetats kvalitativt, där fokus har satts på bärande temata och dimensioner.

Att bygga vidare

I ledningsgruppens svar och diskussioner återkommer ett tema genom hela intervjun: samarbete som medel att uppnå familjecentralens mål. De tar upp både arbetsgruppens samarbete och det egna, hur de som ledningsgrupp kan påverka eller snarare inverka på sina respektive professioner. De ser synergieffekter inte bara för alla föräldrar och barn, utan också för familjer som uppfattas som sköra och för barn som behöver mer stöd än andra. Men de menar sig inte riktigt vara i mål. En i gruppen uttrycker det som att de ska ”--- *fortsätta bygga på det vi börjat bygga på.*” De tycker sig ha kommit en bit på väg, men det finns fortfarande en stor potential att utveckla.

En första utgångspunkt är att verksamheten ska arbeta för att alla föräldrar ska känna sig trygga. Ett exempel som tas upp är att många blivande föräldrar idag aldrig tidigare sett ett alldeles nyfött barn, något som kan te sig skrämmande. Genom att MVC inryms inom familjecentralen, där nyförlösta mammor kommer till BVC, ges gravida möjlighet att se de

nyfödda, träffa nyblivna föräldrar och kanske till och med hålla i ett litet barn, bara ett par dagar gammalt.

Exemplet ovan berör indirekt sociala nätverk, vilket tas upp på flera sätt:

”Det sociala stöd som finns här kanske är tillräckligt bra – så att familjerna inte blir problemfamiljer --- man behöver inte ens fånga upp dem för det finns ett grundstöd i det sociala nätverket, med de verksamheter som är här – då ser jag nätverket ---”

Innebörden är att familjecentralen utvecklats till att vara ett socialt nätverk, ett formellt sådant. Men ovan antyds också, att informella sociala nätverk kan växa fram, vilket knyter an till integrationsmålet och att familjerna ska känna delaktighet i samhällsrollen som förälder.

Ett annat exempel som ges är när mödravården är orolig för en familj, till exempel misstänker att en gravid kvinna misshandlas. Generellt sett rapporteras från mödravården att det blivit allt svårare att komma i kontakt med socialtjänsten, men på familjecentralen är det inga problem. Barnmorskorna uppger att de får stöd av andra professionerna om en familj ’mår dåligt’. Det blir inte lika skrämmande för mamman om hon föreslås ta kontakt med socionomerna på familjecentralen i stället för på socialtjänsten, här finns en mer naturlig övergång och närmre kontakt. Här är det ett formellt nätverk som aktiveras.

--- att hindra att det händer, *innan* det händer

Ledningsgruppen talar mycket om att fånga upp, förebygga och skapa förutsättningar för att föräldrar ska känna sig trygga, tillitsfulla. Ett viktigt mål är att tidigt fånga upp de som behöver särskilt stöd

”--- kommer som nybliven, osäker mamma – kan man gå in på mödravården, barnavården och få lite kunskaper och då blir det aldrig problem ---”

”Man ska inte vänta tills man är i en dålig situation --- man ska vara medveten om att man kan hamna i en dålig situation - då kan man redan från början sätta in olika åtgärder från familjecentralen – som en åtgärd som skapats för att inte hamna i problem för barn och familj – det handlar om att vara medveten om att saker och ting kan hända och försöka hindra det från början redan innan det händer.”

”Att fånga upp de här som man vet redan från början --- de är sköra ---”

Är det då primär eller sekundärpreventivt arbete som pågår? På en direkt fråga är gruppen ganska ense om att verksamheten riktar sig till alla, det vill säga är ett generellt förebyggande arbete. Men, säger man, de andra bitarna måste också finnas – då får det inslag av sekundärprevention.

Dags att börja jobba nu!

De förväntade synergieffekterna av professionernas samverkan på familjecentralen är enligt ledningsgruppen i mångt och mycket beroende av hur arbetet organiseras. Arbetsgruppen är

medlet för att familjecentralens mål ska kunna uppnås. Politisk legitimitet, tillräcklig ekonomi, god organisation, styrning samt ledning är viktiga förutsättningar – men det är samarbetet inom lednings- och arbetsgruppen som är det centrala.

”Mycket är att vi fungerar som en bra arbetsgrupp – vi har olika verksamheter som har olika förutsättningar, politiska beslut – hur mycket tid olika verksamheter har för samverkan, olika aktiviteter.”

Gruppen framhåller hur viktigt organiseringen av arbetet är, samt att Öppna Förskolan fyller en viktig funktion för att arbetsgruppen ska fungera och ha ett bra samarbete – på samma sätt som att ledningsgruppen har samma syn och är överens och förmedlar det till sina olika personalgrupper. 'Under resan gång' har ledningsgruppen mer och mer förstått hur viktiga de är. Att de är tydliga, att de har en 'coachande' roll som chefer i förhållande till sina anställda är viktigt. I arbetsgruppen måste de olika professionerna kunna ge och ta i förhållande till varandra, samtidigt som de också måste utveckla sin egen specifika kompetens liksom yrkesrollen i familjecentralen. För det finns hinder, av olika slag.

” Man kommer från olika verksamheter, man är osäker --- plockar fram olika erfarenheter från tidigare, man är van att samverka kanske med liknande personer --- ”

Hinder som arbetsgruppen tar upp är dels gruppsykologiska processer, dels yrkestradition och professionell kultur men även strukturella hinder, som till exempel avtal och arbetsgivarens krav. En typisk fråga är hur mycket tid barnmorskor och BVC-sköterskor kan avsätta för kontakter utanför den egna mottagningen. Eftersom de – till skillnad från förskolelärarna – har egna mottagningstider, läkarmottagning och ansvar för att vissa krav uppfylls, har det varit svårt för dem att hitta naturliga sätt att till exempel delta i förskolans verksamheter.

”--- och jag tycker att som chef att vi måste uppfylla barnhälsovårdsprogrammet, det är klart, och då har jag den kulturen också, men samverkan här är viktig och vi måste prioritera det – så det finns olika kulturer, men målet är överordnat det --- ”

Att det finns yrkesspecifika traditioner som försvårar samverkan tillskrivs att de professionella ibland kan ha svårt att förändra sina invanda arbetssätt, mest av historiska skäl. Olika kulturer skapar ibland situationer, där arbetsgruppen motarbetar varandra:

”--- yrkestraditioner – och arbetsgruppens psykologi – om jag vill sätta käppar i hjulet så kan jag ju göra det bara genom att ha en attityd, medvetet eller omedvetet, som påverkar verksamheten i många stycken – det är en svårighet – också här traditioner och regelverk.”

Men i ledningsgruppen tycker man sig ändå märka en ändrad förståelse i arbetsgruppen för att det är viktigt att också utåt sett synliggöra samarbetet – till exempel att en barnmorska kan sitta ute med öppna förskolan någon timme i vecka.

”— men då är det viktigt för mig att få det förankrat, att hon --- hon ser det inte som sin ordinarie uppgift – inte övertala – det är ett för starkt ord, men att förstå att det hänger ihop för att vi ska kunna nå det här målet ---”

I ledningsgruppen tycker man sig däremot uppleva förståelse för varandras verksamheter, kulturella olikheter utgör inte hinder på samma sätt. De tycker sig ha överbryggat olikheterna för att uppnå det gemensamma målet – även om det har varit en process. Ett exempel som tas upp rör samordnarens uppdrag och chefsrollen. Från början var ledamöterna i ledningsgruppen inte riktigt på det klara över att uppdraget som samordnare inte innefattade att vara chef för arbetsgruppen och dess olika professioner. Så småningom har detta klargjorts och i och med det har ledningsgruppens ledamöter tydligare iklätt sig sitt chefsansvar i förhållande till respektive yrkesgrupp.

Men arbetsgruppen har inte riktigt kommit därhän, utan befinner sig fortfarande i en process. Hur långt har de kommit?

”— inte i början men någonstans – inte halvvägs – men har kommit över förälskningsperioden – dags att börja jobba nu.”

Också ledningsgruppen har en bit kvar, inser de, när de börjar tala om, diskutera och problematisera den samverkan de är satta att leda i familjecentralen.

”Det slås jag av --- som jag tror att vi måste diskutera mycket mer, det är vad lägger vi i ordet samverkan – mera samverkan, lika tid för samverkan, det tror jag att däri ligger lite olika i våra olika kulturer också. Vad betyder det – är det att vi sitter vid samma bord, är det att lokal – alltså, ja --- får vi inte diskutera det kommer vi att slå våra huvuden blodiga hela tiden – för vi tycker olika om samverkan.”

Slutkommentar

Ledningsgruppen för Turebergs familjecentral ger uttryck för både det positiva med verksamheten och de svårigheter arbetet också innefattar.

Det positiva är förknippat med verksamhetens roll för familjerna. Framförallt framstår det som att ledningsgruppen lyfter fram de tidiga insatsernas betydelse, i synnerhet för familjer som av personalen uppfattas som ’sköra’. Detta perspektiv antyder att verksamhetens kärna egentligen är sekundärprevention. Men ledningsgruppen menar att det är via de generella, primärpreventiva insatserna som familjecentralen kan verka för att *”hindra att det händer innan det händer”*.

De svårigheter som också tas upp handlar om att verksamheter med olika traditioner, yrkeskulturer och huvudmän som är satta att samspela, där de professionella i det praktiska vardagliga arbetet förväntas skapa synergieffekter, ett mervärde, kanske bara genom att arbeta i samma lokaler. Det egna arbetet i ledningsgruppen har också skapat vissa frågor, där ledamöterna har måst överbrygga olikheterna för att – som de nu framställer sitt arbete – ha nått fram till en arbetsmodell som fungerar. Det gäller också chefsrollen i förhållande till de olika yrkesgrupperna.

De vinster ledningsgruppen identifierar när barnmorska, barnavårdssjuksköterska, förskolelärare och socionom arbetar i gemensamma lokaler är främst att de kan 'fånga upp' familjer där någon yrkesgrupp befärdar att det kan finnas problem och/eller förebygga dessa. En annan positiv effekt är att kontakten med socialtjänstens företrädare avdramatiseras och att det blir lättare att hänvisa en familj till socionom på familjecentralen än att skicka någon till socialtjänsten i något avlägset socialkontor, till någon man ofta vare sig känner eller har ett namn på.

Frågan är då om detta inte är gott nog. Frågan är om det finns överdrivna föreställningar om vad det går att kräva av arbetsgruppen på en familjecentral i form av samverkan och krav på synergieffekter. Det kanske trots allt är så, att under de förhållanden som nu råder, med flera huvudmän, budgetar och olika uppdrag kan en verksamhet inte komma längre, rent generellt.

Vilka effekter en verksamhet som Turebergs Familjecentral kan ha på lång sikt är inte möjligt att avgöra med utvärderingar som denna. Det har inte heller varit uppdraget. Det som däremot synes angeläget att lyfta fram är, att när en arbetsgrupp skapas för att genomföra ett projekt som detta, måste både ledningsgrupp och arbetsgrupp fråga sig om de som yrkesföreträdare är beredda att gå in i det arbetet med

”—öppen syn, fördomsfri, glada, positiva , med god samverkan – öppen människosyn ---”

Kanske är det så att just det är det viktigaste – att det finns en lust till och glädje i att få arbeta på detta sätt, nyfikenhet och en viss portion mod för att kunna gå utanför det redan kända.

6. SLUTSATSER OCH ANALYS

Ann Palm, FoU-Nordväst & Sara Andersson, Turebergs FC

Turebergs familjecentral har haft dörrarna öppna sedan september 2003. Cirka 7 000 besök har registrerats på Öppna Förskolan, lika många på BVC och ett tusental på MVC under 2004. Sammantaget har dagligen ett åttital barn och vuxna besökt Familjecentralen. Många olika grupper besöker verksamheten, olika i betydelsen socioekonomiska livsvillkor och etnisk hemvist.

Familjecentralen tycks i hög grad uppfylla verksamhetsmålen. Att besökare från olika socioekonomiska områden och olika etniska tillhörigheter har en gemensam mötesplats, vilket underlättar integration dem emellan. Svensktalande och de som inte behärskar svenska språket samspekar med varandra, många erfarenheter utbyts inom ramen för Öppna förskolans verksamhet. Utbytet kan i sin tur generera stöd till den enskilde via ett starkare socialt nätverk. En orsak till att besökarna går till Öppna förskolan är just att de träffar andra föräldrar och en del umgås även utanför verksamheten med föräldrar som de träffat där.

Två av tre besökare vid Öppna Förskolan (ÖF) vid Turebergs Familjecentral (FC) har fått reda på att denna finns via besök på MVC alternativt BVC. De inspirerar alltså föräldrar till att komma till ÖF. Så gott som alla besökare som besvarat enkät, uppger att de kommer till Familjecentralen för barnaktiviteterna och att barnen ska få träffa andra barn. De kommer också för att själva få träffa andra föräldrar. Vi tolkar det som att Öppna förskolan är familjecentralens hjärta.

Trots att FC är belägen mitt i Tureberg på Malmvägen, kommer besökarna i något mindre utsträckning härifrån än från områden runt omkring. Det betyder att fler besökare kommer från de kringliggande områdena, där de boende äger sin bostad. I Turebergs C upplåts lägenheterna med hyresrätt. Verksamheten når därmed familjer från både socioekonomiskt svaga och starka områden, med viss övervikt för den senare gruppen.

Två tredjedelar av besökarna kommer till ÖF minst en gång i veckan, men det finns vissa skillnader. Besökare som inte behärskar svenska språket kommer mer sällan, liksom de som har två eller fler barn. Dessa familjer bor i högre utsträckning i Tureberg. Samtidigt är ett viktigt resultat att de som inte behärskar språket rapporterar att de lär sig mer svenska genom att gå till ÖF.

Besökarna kommer alltså till ÖF både för barnens och sin egen skull. Men de svensktalande föräldrarna, särskilt de som bor utanför Turebergsområdet, säger sig oftare komma också för sin egen skull – till exempel för att få stöd i föräldrarollen. Vi tolkar det som att föräldrar från socioekonomiskt starka områden i högre utsträckning förmår att uttrycka och tillgodose sina behov som föräldrar. De är resursstarka och kan ta för sig av det utbud som finns. Besökare från Turebergsområdet rapporterar emellertid oftare att de umgås sinsemellan utanför ÖF än de som kommer från områden runtomkring.

Två besökare av fem rapporterar att de vid oro för barnet i första hand tar kontakt med FC. De som anger detta består både av föräldrar som söker stöd i föräldrarollen på FC/ÖF och en grupp som tycks sakna eget, informellt socialt nätverk. Det intressanta är, att dessa besökare i första hand *inte* vänder sig till en akutmottagning, till exempel på sjukhus. Innebörden i detta kan vara, att för dessa föräldrar ersätter FC/ÖF, eller snarare kompenserar bristen på, ett informellt socialt nätverk samtidigt som akutmottagningarna avlastas. Men det finns

indikatorer på att förtrogenhet med det svenska språket har betydelse – de som inte behärskar detta rapporterar oftare att de vänder sig till VDC i första hand.

Socionom Saras besökare är litet i detta material, men en tendens finns som anger att de tillhör en resurssvagare grupp genom att de i högre utsträckning bor i område med hyresrätter, inte behärskar svenska, inte är så frekventa besökare samt har två barn eller fler. Dessa besökare kan vara mer isolerade än andra – men data i denna undersökning kan inte utvisa om så verkligen är fallet.

Föräldrarna själva uttrycker sig mycket entusiastiskt om Turebergs FC. De tycker att det är bra för barnen och bra stöd för dem själva. Vid observationerna framkom emellertid ett par iakttagelser av central vikt.

Målen för familjecentralen är att stärka det sociala nätverket, integration, erbjuda lättillgängligt stöd samt vara ett informationscentrum. Vid observationerna framkom att personalens insatser är avgörande för om målen ska uppnås. Vid flera tillfällen registreras att personalens handlande gör föräldrarna delaktiga och aktiva i olika situationer, där barn och föräldrar interagerar med varandra. Personalens välkomnande förhållningssätt gör att ingen går osedd och alla barn kallas vid namn.

Utan personalens insatser är risken uppenbar för att en del föräldrar kan bli ganska ensamma och isolerade när de besöker ÖF. Resultaten i enkäten pekar på att besökare som inte talar svenska framstår som en grupp, som inte utnyttjar familjecentralen på samma sätt som de, som behärskar språket. Den grupp som dominerar är besökare från socioekonomiskt väl rustade områden, som förmår ta för sig av utbudet. Observationerna visar emellertid att det finns tendenser till gruppbildningar, som kan leda till utestängning av andra grupper av besökare.

Integrationsmålet är väl uppfyllt på Turebergs familjecentral, sociala nätverk – både formella och informella - växer fram ur verksamheten. Att verksamheten erbjuder föräldrarna stöd är också ett mål som är väl uppfyllt, enligt vad föräldrarna rapporterar. FC:s uppdrag som informationscentrum uppfylls så till vida, att föräldrar gärna vänder sig till personalen med frågor, men bibliotek och skrivet informationsmaterial är inget som besökarna utnyttjar mer extensivt. Den personliga kontakten är den mest utnyttjade informationskällan och bygger på en trygg relation mellan personal och besökare - sannolikt en av de viktigaste ingredienserna.

Primärpreventivt socialt arbete vid en familjecentral syftar till att erbjuda *alla* småbarnsföräldrar verksamhet som kan ge barn och föräldrar stöd som en välfärdspolitisk universell insats. Tanken är att samhället via insatser till alla, också kan nå föräldrar som har mindre resurser till sitt förfogande. Huruvida det kommer att ge avtryck i framtiden genom färre barnavårdsplaceringar, till exempel, går naturligtvis inte att säga utifrån detta material. Det som går att säga är, att det verkar som om två av fem föräldrar vänder sig till familjecentralen om de är oroliga för sina barn, inte till akutsjukvården. Det är möjligen en samhällsekonomisk besparing, om det är det vi letar efter.

METOD VID UNDERSÖKNING AV TUREBERGS FAMILJECENTRAL I SOLLENTUNA Ann Palm, FoU-Nordväst

Bakgrund/Syfte

Turebergs familjecentral startade i september 2003. I verksamhetsplanen (2003-06-03) finns en egen punkt för kvalitet och utvärdering, där det står att för att familjecentralens goda kvalitetsarbete ska kunna säkerställas, krävs kontinuerlig uppföljning genom bland annat besöksenkät en gång per år. Eftersom familjecentralens första tid var turbulent med många personalbyten togs beslutet om att en utvärdering bör ske under våren 2005 för att kunna ge en rättvis bild av verksamheten.

Syftet med föreliggande utvärdering är att undersöka om följande verksamhetsmål uppnås:

- Stärka det sociala nätverket runt familjerna
- Integration mellan olika etniska och sociala grupper
- Erbjuder ett tillgängligt stöd och vara ett kunskaps- och informationscentrum.

Metod

Enkätens utformning

Familjecentralens samordnare har tillsammans med FoU-Nordväst tagit fram underlag för enkätfrågor. Motsvarande enkätformulär har använts av andra familjecentraler i landet. Frågorna har sedan bearbetats av en socionompraktikant under handledning av FoU-Nordväst. Enkätfrågorna har fasta svarsalternativ med undantag för en avslutande öppen fråga där besökaren ges möjlighet att formulera egna kommentarer om FC (se bilaga x).

I slutet av januari genomfördes en pilotundersökning på familjecentralens Öppna förskola. Sju svensktalande och tre som inte behärskar det svenska språket tillfullo gav sina synpunkter. När samma kommentarer återkom och en viss mättnad uppnåts, avslutades testet.

Datainsamling - enkät

Eftersom en del besökare inte behärskar det svenska språket tillfullo, ställdes en extra fråga till dessa besökare, om de ansåg sig ha lärt sig mer svenska genom att besöka Öppna förskolan. Förskollärarna var de som bedömde vilka som skulle få den utökade enkäten. Urvalet grundades på tidigare kännedom om besökarna och deras möjligheter att uttrycka sig på svenska.

Socionomstudenten tillbringade mycket tid på Öppna förskolan i februari för att bortfallet skulle bli så litet som möjligt. Hon var även behjälplig med att tolka frågor för personer som behövde det.

Totalt samlades 64 enkäter in under februari månad, varav 18 besvarat den extra frågan om språkinläring. Samtliga som besvarat enkäten har besökt Öppna förskolan två gånger eller mer. I och med att enkätundersökningen genomfördes i februari månad 2005 grundar sig därför de flesta av enkätsvaren framförallt på det föregående årets besök.

Sammanställning av enkäten

All data matades in i statistikprogrammet Statistical Program for the Social Sciences, SPSS. Vid sammanställning av enkäten visade det sig att det på frågan om vilka som *i första hand* kontaktas vid oro för barnet fanns ett partiellt bortfall (variabelbortfall). 1 person av dem som inte behärskar det svenska språket och 6 personer bland de övriga; totalt 7 personer (11 %). Bortfallet beror på att dessa personer kryssat i fler än ett alternativ.

27 besökare skrev en egen slutkommentar. Intressant är att hälften av de som inte riktigt behärskar det svenska språket, trots det bemödat sig att skriva en kommentar. 39 % av de svensktalande har skrivit något. Svaren delades i fyra kategorier: *Fenomenet Öppna förskolan*, *Stöd till föräldrarna*, *Personalen*, *Bra för barnen*. Eftersom vissa tagit upp många olika aspekter av verksamheten placerades deras kommentarer under flera kategorier vilket resulterade i totalt 42 utsagor.

Öppen deltagande observation

För att komplettera enkätstudien och sätta särskilt fokus på verksamhetsmålen genomfördes öppna, deltagande observationer. Observatören, socionompraktikant på FoU-Nordväst, vistades till och från i Öppna förskolans verksamhet under februari månad 2005 och presenterade sig som utvärderare för samtliga besökare. Under den tiden utformades en observationsmall utifrån verksamhetsmålen. Mallen användes sedan för att underlätta nedtecknandet av iakttagelser. Under två förmiddagar i slutet av februari och två eftermiddagar i början av mars utfördes deltagande observationer.

Då besökarna visste att de var föremål för en utvärdering av familjecentralen kan observationen ses som öppen (Halvorsen, 1992). Anteckningar gjordes kontinuerligt, framförallt med hjälp av stickord, men ibland även hela citat. I slutet av dagen skrevs observationerna ut i sin helhet.

Sammanställning av observationerna

Eftersom observationerna genomförts efter en mall bygd på verksamhetsmålen var det lätt att kategorisera de olika händelser som observerats. Generella iakttagelser, till exempel hur verksamheten fungerar vid hög respektive låg belastning, kunde även backas upp av iakttagelser under hela tiden i verksamheten.

Metoddiskussion

Urvalspopulation

Besöksenkäten fylldes i av besökare som kom till verksamheten under en månads tid. Frågan är om det bara är de mest frekventa besökarna som svarat och att de som bara kommer enstaka gånger, då och då, inte "fångats in". Det kan vara fallet, varför det inte går att säga om resultatet blivit detsamma om även mindre frekventa besökarna besvarat enkät.

Å andra sidan återspeglar resultatet i denna delstudie de besökare som verkligen utnyttjar verksamheten. Frågan är om det går att göra på något annat sätt i en verksamhet som är "öppen", när inga besökare registreras med namn et cetera, utan endast som ett 'besök'.

Generaliserbarhet

Huruvida resultatet av enkätstudien är generaliserbar till hela besökpopulationen är beroende av datas reliabilitet och validitet. Genom pilotstudien testades frågorna, om de gick att förstå och besvara. Besökare som deltog kunde också komma med förslag till förbättringar. Det

finns internbortfall i en fråga, där flera svar lämnats trots uppmaning att bara ange ett. Trots det finns skäl att hävda att reliabiliteten är relativt god.

Det kan emellertid diskuteras hur besökare som inte förstår svenska språket till fullo svarat, i synnerhet i de fall där de fått hjälp att förstå frågan. Vi bedömer emellertid att detta problem inte är av avgörande betydelse. Det har i allmänhet bara varit en och samma person som bistått i dessa fall.

Validiteten – det vill säga om vi får samma svar om undersökningen upprepas – är delvis beroende av vilken population som besvarar enkäten. Skulle verksamheten förändras så att besökare väljer att gå någon till någon annan, alternativt att nya grupper börjar besöka FC – kan det leda till andra resultat. Men enkäten har utarbetats efter samma mall som andra familjecentraler använt och har en sådan form att det finns goda skäl hävda att validiteten är relativt god.

Sammanfattningsvis är det sannolikt möjligt – med vissa reservationer – hävda att denna delstudie är generaliserbar till alla besökare på Turebergs Familjecentral vid undersökningstillfället.

Observationer

De deltagande, öppna observationerna genomfördes systematiskt med observationsprotokoll och bearbetades kvalitativt. En viktig fråga för datas kvalitet är observatörens förmåga att systematiskt iaktta, identifiera och notera det som sker i den verksamhet som ska observeras. Detta kräver viss vana och förmåga att systematisera sitt arbete självständigt. I detta fall har observationerna genomförts av en socionomstudent, vilket innebär att arbetet innefattat en läroprocess.

Bedömningen är emellertid att data registrerats, bearbetats och tolkats på ett sådant sätt att resultatet kan sägas ha relativt god validitet. I och med att denna delstudie har kvalitativ ansats ligger frågan om generaliserbarhet främst i huruvida data validierats – det vill säga kontrollerats och kontrollerats igen. Här är det fallet i och med att observationerna föregicks av ett kartläggningsarbete för skapa förtrogenhet med och identifiera typiska händelser i verksamheten. Generaliserbarhet betyder i detta fall att det är sannolikt att de händelser som iakttagits kan inträffa också vid andra tillfällen än när de studerats just i denna studie.

Gruppintervjuerna

Arbetsgruppen och ledningsgruppen intervjuades via en strukturerade gruppintervju. Ett par frågor besvarades första av var och en och diskuterades sedan gemensamt. Förfaringssättet beskrivs mer ingående inledningsvis i varje avsnitt.

Forsknings- och utvecklingsenheten
för socialtjänstens individ- och familjeomsorg
i Stockholm Nordväst

Utvärdering av Turebergs familjecentral (1)

FÖRST BER VI DIG SVARA PÅ TVÅ FRÅGOR OM DIG.

1. Man Kvinna
2. **Var bor du?**
 - Bagarby Fågelsången Nytorp
 - Skansen Traktören/Malmvägen Töjnan
 - Övrigt:

NU VILL VI GÄRNA FRÅGA DIG OM FAMILJECENTRALEN.

3. **Hur ofta besöker Du familjecentralen?**
 - Flera gånger/vecka
 - 1 gång/vecka
 - Då och då
4. **Hur gammalt/gamla är Ditt/Dina barn som Du besöker familjecentralen tillsammans med? (Det går bra att kryssa i fler alternativ)**
 - Under 1 år
 - 1-2 år **Antal barn:**
 - 3-5 år
 - 6 år och äldre
5. **Vem/vilka har Du besökt på familjecentralen? (Det går bra att kryssa i fler alternativ)**
 - MVC/Mali
 - BVC/Birgit och Titti
 - Socionom/Sara
 - Öppna förskolan/Keya och Gunilla

HÄR FÖLJER ETT PÅSTÄENDE. RINGA IN DET SVAR/DEN SIFFRA SOM DU TYCKER STÄMMER BÄST.

6. **Jag känner mig välkommen till familjecentralen.** Påståendet stämmer:

Inte alls	Lite, ibland	Ganska bra	Mycket bra
0	1	2	3

7. **Vilka vänder Du dig till, i första hand, om Du är orolig över något som rör ditt barn?**

- Akutmottagningen
- Turebergs familjecentral
- Vårdcentralen
- Vänner/familj/grannar

NU VILL VI GÄRNA FRÅGA DIG OM ÖPPNA FÖRSKOLAN.

8. **Hur fick Du veta att Öppna förskolan fanns?** (Det går bra att kryssa i fler alternativ)

- Genom MVC/BVC
- Genom min granne/annan förälder
- Genom en tjänsteman på kommunen
- Jag tog reda på det själv

9. **Varför besöker Du Öppna förskolan?** (Det går bra att kryssa i fler alternativ)

- Barnaktiviteter/sysselsättning
- Mina barn träffar andra barn
- Jag träffar andra föräldrar
- Jag kan få information om vem jag ska prata med om jag behöver hjälp

- Jag kan få stöd i min föräldraroll
- Jag kan få kunskap om barns behov

HÄR FÖLJER TRE PÅSTÅENDEN. RINGA IN DET SVAR/DEN SIFFRA SOM DU TYCKER STÄMMER BÄST.

10. ***Barnen trivs bra på Öppna förskolan.*** Påståendet stämmer:

Inte alls	Lite, ibland	Ganska bra	Mycket bra
0	1	2	3

11. ***Jag umgås med andra föräldrar som jag har träffat genom Öppna förskolan.*** Påståendet stämmer:

Inte alls	Lite, ibland	Ganska bra	Mycket bra
0	1	2	3

12. ***Jag har lärt mig mer svenska genom att gå till Öppna förskolan.*** Påståendet stämmer:

Inte alls	Lite, ibland	Ganska bra	Mycket bra
0	1	2	3

13. **Tycker Du att det är bra att ha MVC/BVC, Öppna förskolan och Socionom/Sara samlade under samma tak?**

- Ja
- Nej

Vill Du själv skriva något om Turebergs familjecentral kan Du göra det här:

.....
.....

.....
.....

Tack för din medverkan!

GRUPPINTERVJU DEN 14 FEBRUARI 2005, PERSONALGRUPPEN VID
FAMILJECENTRALEN I TUREBERG

1. När ni genomförde Framtidsverkstaden hösten 2004 – vad är det Du kommer ihåg *bäst* från det tillfället?
2. När Du ser tillbaka på det samarbete Du haft med de andra yrkesgrupperna vid familjecentralen – vad har varit mest positivt? Rangordna!
3. Vad har varit mindre positivt, svårt eller problematiskt – som Du ser det utifrån Ditt uppdrag, ansvar och Din roll? Rangordna!

GRUPPINTERVJU DEN 6 APRIL 2005, LEDNINGSGRUPPEN VID FAMILJECENTRALEN I
TUREBERG

1. Från Ditt perspektiv sett – vad är det *viktigaste målet* med Turebergs familjecentrum?
 - det viktigaste:
 - det *näst viktigaste*?
2. Vilka är *medlen* för att familjecentrum ska kunna uppfylla de målen?
 - det viktigaste:
 - det näst viktigaste:
3. Finns det *några hinder* för att familjecentralen ska kunna uppnå de målen?
4. Utan att ta hänsyn till olika huvudmän och organisationer med mera – skulle Du vilja utforma arbetet på Turebergs familjecentral på något specifikt sätt? Om ja - specificera med en eller ett par punkter helt kort!

Observationsunderlag

Datum:

Veckodag:

Tidsram: kl _:_ -- kl _:_

Observ. Påbörjades -- avslutades

Anmärkningsvärt för
dagen:.....

Vilka kommer?

Person 1.....

|

Person 20.....

Totalt antal vuxna på Öppna förskolan:

Totalt antal barn på Öppna förskolan:

Integration – iakttagelser av

Mellan föräldrar

Mellan barn

Personalens inverkan

Sociala nätverket

Samtal mellan föräldrar

Vilka umgås/sitter någon ensam?

Personalens inverkan

Stöd och kunskap

Finns personal där då personen anländer?

Person 1:.....

|

Person 20:.....

Bemötande – hur tas emot?

Person 1:.....

|

Person 20:.....

Frågor och svar/avlyssnade

Detta finns att läsa: Böcker: Mat och bak, Första hjälpen, Världens religioner, Atlas om världen. Tidningar: Dagens tidning och gravidtidningar. Broschyrer: Kvinnojouren, Tvåspråkighet, Mat för spädbarn, Om ditt barn blir sjukt eller skadar sig, Om barn och deras tänder, Kvinnofrid, Råd till flerspråkiga familjer.

Läser någon? Vad?

Anmärkningsvärda händelser